

Fakir Baykurt'un Göçmen Yazını Eseri "Telli Yol"da Türk-Alman Kültürü Yansımaları*

DR. ÖĞR. ÜYESİ **RECEP BODUR****

Öz

Göçmen yazınının güçlü kalemlelerinden biri olan ve yazarlığa Türkiye’de başlayıp daha sonra Almanya’ya göç ederek orada devam eden Fakir Baykurt (1929-1999), eserlerinde taşra insanının sıkıntılarını, göç olgusunu ve göçün Almanya’da yaşayan Türk aileleri üzerinde yarattığı sosyo-kültürel sorunları derinlemesine kaleme almıştır. Eserlere konu olan hikâyelerini, kendi yaşadıklarından ziyade çevresindeki insanların deneyimlerinden kurgulamış ve gerçek ya da gerçeğe yakın bir şekilde uyarlayarak okura sunmuştur. Eserlerinin kahramanları, 1961 yılında Türkiye ile Almanya arasında imzalanan İşgücü Anlaşmasıyla Türkiye’nin bilhassa kırsal kesiminden göç eden, ekonomik şartları kötü olan, çoğunluğunu işsizlerin ve eğitim seviyesi düşük insanların oluşturduğu Türk işçilerden meydana gelmekte ve eserlerinde de onların Almanya’da karşılaştıkları güçlüklerden kesitler sunmaktadır. Çalışmamızda ele aldığımız Baykurt’un *Telli Yol* adlı eseri, Almanya’ya işçi göçü bağlamında giden bireylerin yaşadığı kültürel çatışmaları, uyum çabalarını ve bu süreçte oluşan yeni kimliklerin hikâyesini anlatırken aynı zamanda iki kültür arasındaki etkileşimin kapsamlı bir portresini çizmektedir. Baykurt, Türk işçilerin iç dünyalarını yansıtırken, sosyal sorunları detaylıca işlemiş ve göç olgusunu toplumsal bir mesele olarak okurun gözleri önüne sermiştir. Dolayısıyla bu öykü kitabı, sadece bireylerin hikâyesi değil, aynı zamanda bir toplumun kolektif hafızasını yansıtan bir belge niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda eser, göçmen yazını içinde önemli bir yer teşkil etmekte ve iki kültür arasında sıkışmış Türk işçilerin yaşadığı kültürel çatışmaları örneklendirmektedir. Çalışmamızda, Türk-Alman kültürünün karşılaşması sonucu ortaya çıkan kültür şoku, *Telli Yol* eseri üzerinden ayrıntılı bir şekilde yansıtılmaya çalışılacaktır.

Anahtar sözcükler: Fakir Baykurt, göçmen yazını, göç olgusu, kültür şoku, Türk-Alman kültürü

The Reflection of Turkish-German Culture
in Fakir Baykurt’s Migrant Literature Work “Telli Yol”

Abstract

As one of the powerful writers of migrant literature, Fakir Baykurt began his literary career in Turkey and later continued it in Germany after migrating there. In his works, Baykurt deeply explores the struggles of rural people, the phenomenon of migration, and the socio-cultural issues

* Bu çalışma, 29 – 30 Kasım 2024 tarihleri arasında Kocaeli Üniversitesi tarafından düzenlenen Uluslararası Marmara Sosyal Bilimler Kongresi’nde sunulan bildirinin geliştirilmiş ve genişletilmiş halidir.

** Amasya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, recep.bodur@amasya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4362-2403

Gönderilme Tarihi: 16 Ocak 2025

Kabul Tarihi: 10 Mart 2025

caused by migration, especially among Turkish families living in Germany. The stories depicted in his works are not based on his own experiences but are instead crafted from the experiences of those around him, presented in a realistic or near-realistic manner to his readers. The protagonists of his works are predominantly Turkish workers who migrated from rural Turkey under poor economic conditions after the Recruitment Agreement signed between Turkey and Germany in 1961. These individuals, mostly unemployed and with low levels of education, faced numerous challenges in Germany, and Baykurt provides glimpses into their struggles in his narratives. In our study, we focus on Baykurt's *Telli Yol*, which portrays the cultural conflicts, efforts at adaptation, and the emergence of new identities experienced by individuals migrating to Germany for work. At the same time, the book draws a comprehensive portrait of the interaction between the two cultures. While reflecting the inner worlds of Turkish workers, Baykurt thoroughly addresses social problems and presents migration as a significant societal issue for his readers. Thus, this short story collection is not only a narrative of individuals but also a document that reflects the collective memory of a society. In this context, the work holds a significant place in migrant literature and exemplifies the cultural conflicts experienced by Turkish workers caught between two cultures. In our study, the cultural shock arising from the encounter between Turkish and German cultures will be tried to be reflected in detail through the work *Telli Yol*.

Keywords: Fakir Baykurt, migrant literature, migration phenomenon, culture shock, Turkish and German cultures

GİRİŞ

Almanya, İkinci Dünya Savaşı'ndan yenilgi ile ayrılmasına rağmen endüstrileşmede hızlı bir ivme kazanmıştır. İş gücü konusunda kendi ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk çeken Almanya, bu eksikliği gidermek amacıyla Türkiye de dâhil olmak üzere farklı ülkelerden işçi alımı gerçekleştirmiştir. Türkiye'de genelde ekonomik koşulları kötü olan ve çoğunluğunu işsizlerin ve eğitim seviyesi düşük olanların oluşturduğu çok sayıda insan, 1961 yılında Türkiye-Almanya arasında imzalanan İşgücü Antlaşması ile Almanya'ya göç etme fırsatı bulmuştur. Ancak bu göç, uzun soluklu değil, aksine orada çalışıp Türkiye'de kendilerine yeni bir düzen kurmak için yetecek parayı biriktirdikten sonra geri dönme üzerine kurulmuş kısa vadeli bir plandır. Kısa süreli olarak planlanan bu hareketlilik, her ne sebeple olursa olsun sonuçta bir göçtür ve başka bir ülkenin kültüründe yaşamak, doğal olarak çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir (Asutay, 2024).

Zaman içerisinde, bu iki ülke arasındaki kültürel farklılıklar, daha belirgin hâle gelmiştir. Almanya'ya gelenlerin hem göç olgusuna "geçici" gözüyle bakması hem de taşra kesiminden olmaları, Almanların onları benimseyememesine sebep olmuş ve kültürel açıdan entegrasyonu daha zor bir hâle sokmuştur. 1973 yılında misafir işçilerin, ailelerini yanlarına alma hakkı elde etmesi, göçmenlerin Almanya'da kalıcılığını artıran bir faktör olmuştur. Olumlu olan bu gelişme, aileler için de entegrasyon sorununu beraberinde getirmiştir. Eşler, kocaları işe gittiklerinde dil bilmedikleri için dış dünyaya kapılarını kapatarak izole bir hayat sürmüşler, çocuklar ise evde Türk kültürüne, dış hayatta Alman kültürüne ayak uydurmak zorunda kalmışlardır. Bu entegrasyon sorununa

sadece Türklerin sebep olduğu düşünülse de bunda Almanların da Türklere bir gün geri dönecekler gözüyle bakmaları etkili olmuştur (Asutay, 2024). İşçilerin geri dönme umuduyla gelmeleri, Almanların da anlaşılmaya kısa sürecek gözüyle bakması, işçilerin “misafir işçi” (Gastarbeiter) olarak adlandırılmasına sebebiyet vermiştir (Nakiboğlu, 2021).

Zamanla vatandan uzak kalmanın vermiş olduğu hüznle yaşadıkları sıkıntılardan, sıra hasretinden bunalan göçmenler arayış içine girmişlerdir. Artık bunları dile getirme, söze dökme vakti gelmiştir. Göçmenler çektikleri sıkıntıları, duygularını ve düşüncelerini yazına aktararak yazını kendilerine bir sığınma yeri olarak benimsemişlerdir. Göçmenlerin yazarak rahatlama zorunluluğu, “Göçmen Yazını”nın (Migrantenliteratur) oluşumunu hazırlamıştır (Nakiboğlu, 2021). Gün geçtikçe çeşitli sebeplerle Almanya’ya gelen göçmenlerin kaleme aldıkları eserler de Göçmen Yazını’nın yazın içerisinde daha önemli bir yer edinmesine katkıda bulunmuştur.

Göçmen yazını, genel olarak birinci, ikinci ve üçüncü kuşak olmak üzere üç kategoriye ayrılmaktadır (bkz. Asutay, Çarıkçı, 2015, s. 20). İnceleyeceğimiz yazar, birinci kuşak göçmen yazınının önemli temsilcilerinden biri olan Fakir Baykurt’tur. Yazının hemen hemen her dalında eser veren Baykurt, yirmi iki kısa öyküden oluşan *Telli Yol* adlı kitabında göçmenlerin kültür şoklarını, dil bilmeme sorunlarını, eğitim eksikliklerini, kısaca toplumsal uyum sorunlarını ele alır. “Yabandan gelme bir gönül ustası” (Asutay, 2024, s. 94) olan Baykurt, genellikle Türkiye’den Almanya’ya göç eden taşralı insanları, kendi kültürlerini muhafaza etmeye çalışan bireyler olarak tasvir eder. Baykurt, bu sosyolojik gelişmeleri, Türk işçilerin kendi aralarındaki diyaloglarda kullandıkları sade Türkçe ile okurlara aktarır. Dolayısıyla çalışmamızda, analizlerimizi, edebiyatın toplumsal dinamiklerle karşılıklı etkileşimini ortaya koymayı amaçlayan, onun toplumsal koşullardan nasıl etkilendiğini ve toplum yaşamındaki işlevini inceleyen edebiyat sosyolojisi (Literatursoziologie) (Aytaç, 1999, s. 220) yaklaşımından hareketle şekillendireceğiz. Ayrıca metnin içsel yapısına odaklanarak anlam dünyasını çözümlemeye imkân tanıyan metne bağlı yorumlama (Werkimmanente Interpretation) (Aytaç, 1999, s. 232) yönteminden faydalanacağız. Bu kuramsal çerçeve dahilinde, eserin sosyo-kültürel bağlamını derinlemesine irdelemeye, Türk ve Alman kültürünün esere nasıl yansıdığını göstermeye çalışacağız.

1. GÖÇMEN YAZININA GENEL BİR BAKIŞ

Göçmen yazını, Türk yazarların kaleme aldığı yapıtlardan meydana gelen, içerisinde Türk kültürünün ezgilerini taşıyan ve yansıtan temel bir alan olarak adlandırılabilir (Zengin, 2010). Yazının bu türünün ortaya çıkmasında, 1961 yılında Türkiye’den Almanya’ya göç eden Türk işçilerin karşılaştıkları ‘kültür şoku’ etkili olmuştur (Saka, 2018). Göçmen Türkler, yeni bir kültüre uyum sağlama, yıllardır içinde doğup büyüdüğü yaşam şeklinin dışına çıkma gibi sorunlar yaşamışlardır. Entegrasyon krizinin üstesinden gelmekte çok zorlanmışlardır. Kültür şokunun ana sebebi, yaşanan yerdeki toplumun dilinin bilinmemesidir. Bu engel, bilhassa birinci kuşak için büyük sorunlar teşkil etse de ikinci kuşak için dil sorunu kalmamıştır, hatta Türk yazarlar tarafından Almanca eserler dahi verilmeye başlanmıştır (Zengin, 2010).

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, göçmen yazarlar vatan özlemini dindirmek, dertlerinden ve tasalarından kurtulmak için çareyi yazmakta bulmuşlardır. Yazın dünyasına zorunlu bir giriş yapan

‘Konuk İşçi Yazını’ kısa sürede büyük kitleleri arkasına almış ve Alman yazınına renk katmıştır. Yetmişli yılların başında ilk örneklerini veren Konuk İşçi Yazının nüvesini, gurbetçilerin sorunları oluşturmaktadır (Saka, 2018). Türklerin Almanya ve Alman algısındaki değişimi, Almanların da Türklere olan bakış açılarındaki dönüşümü, bu kavramın zamanla şekil ve içerik açısından güncellenmesini gerektirmiştir. “Konuk (-Misafir) İşçi Edebiyatı (Gastarbeiterliteratur), Azınlık Edebiyatı (Minderheitsliteratur), Gurbetçi Edebiyatı (Ausländer Literatur), Yabancı Edebiyatı (Literatur der Fremde), Göçmen Edebiyatı (Migrantenliteratur), Kültürlerarası Edebiyat (Interkulturelle Literatur), Kültür- aşırı Edebiyat (Transkulturelle Literatur)” (Zengin, 2010: s. 332-333) gibi isimler almıştır. Ayrıca bu kavramlara ek olarak “Alamancaların Edebiyatı” (Zengin, 2000, s. 105) terimi de kullanılmıştır. Terimler incelendiğinde, bunların özünde ayrımcılık ve ötekileştirme unsurlarının yattığı görülmektedir. Ancak bu durum sadece Türk kökenli yazarlar için değil, dünyanın her bir köşesinden Almanya’ya gelen yazarlar için de geçerlidir.

“Göç ve göçmenlik bütün dünya ülkelerinde yaşanan ve halen yaşanmakta olan, gelecekte de yaşanacak olan bir olguydu. Bu tarihsel ve toplumsal gerçekten hareket edilerek Almanya’da yaşayan ve Alman dilinde ürün veren yabancı kökenli yazarlar ve yapıtları Migrantenliteratur (Göçmen Yazını) olarak kavramsallaştırıldı ve bu şekliyle yerleşti” (Akt.: Saka, 2018, 1877).

“Konuk İşçi Yazını” mefhumu, seksenli yıllar itibariyle çoğu yazarın artık misafir işçi ve ‘geçici’ olmamasından dolayı yavaş yavaş geçerliliğini kaybetmiştir. İkinci kuşağın mensupları, ilk defa Anadolu topraklarından çıkıp Almanya’ya giden ilk kuşak göçmenlerin çocuklarıdır. Zira onların çoğu ya Almanya’da doğmuştur ya da erken yaşta Almanya’ya gelmiştir (Saka, 2018). Artık birinci kuşağa benzemeyen bir nesil meydana gelmiştir (Asutay, 2024), çünkü onların bazıları daha kişilikleri oluşmadan Almanya’ya geldikleri için bazıları da Almanya’da doğup yetiştiği için vatan özleminin nasıl bir şey olduğunu idrak edememişlerdir (Kuruyazıcı, 2001). Dolayısıyla bu kavramın hem ikinci hem de üçüncü kuşak için bir önemi kalmamıştır denilebilir (Saka, 2018). İkinci kuşağın çoğu Almanya’da büyüüp eğitimi orada aldıkları için bir uyum sorunu ile karşılaşmamışlardır, Alman diline ve kültürüne entegre olma durumu çok daha çabuk gerçekleşmiştir. Almancaya hâkim olmaları, Almanca yazmalarına olanak sağlamıştır (Asutay, Çarıkçı, 2015). İkinci kuşak yazarların ele aldığı konular şunlardır:

- “- Yurtsuzluk,
- Arada kalmışlık,
- Kendi kültürünü arayış,
- Kültür şoku,
- Yabancılık,
- Kimlik kaybı,
- Başkalarını anlama” (Günay Köprülü, 2020, s. 44-45).

Bu kuşağın aslında en büyük sorunu, her iki ülkeyi de kendilerine yurt edinememeleridir. Hem birlikte yaşadıkları toplum tarafından ‘yabancı’ olarak nitelendirilmişler hem de ana-babalarının vatanına gittiklerinde aynı yakıştırma ile karşılaşmışlardır. Bu da doğal olarak ait olamama sorununu, bir başka deyişle kimlik sorununu beraberinde getirmiştir. Kimlik karmaşasına düşenler, kendi yaşlıları arasında benzer özellikler taşıyan bireylerle klikler oluşturarak bir alt-kültür grubunun kurulmasını sağlamışlardır. Bu dönemin öne çıkan yazarlarından bazıları

şunlardır: “Renan Demirkan, Feridun Zaimoğlu, Zafer Şenocak, Zehra Çırak, Salih Scheinhardt, Aysel Özakin, Nevfel Cumart, Alev Tekinay, Levent Aktoprak” (Asutay, Çarıkçı, 2015, s. 22).

Doksanlı yıllara gelindiğinde, artık bir köprü görevi görmek istemeyen, “diyaspora kimliği” (Akt.: Kuruyazıcı 2001, s.23) de denilen özgün kimlik sahibi gençlerin yazını boy vermeye başlamıştır (Kuruyazıcı, 2001). Üçüncü kuşak için kimlik arayışında olan göçmenlerin kültürel müphemliği ile karakterize edilen göçmen olgusu artık tamamen geçerliliğini yitirmiş, eserlerin konusu olmaktan çıkmıştır (Asutay, 2024). Eserlerde Türk-Alman kültürünün yansımalarına yer verme gereksinimi son bulmuştur. Üçüncü kuşağın yazarları Almanya’da doğup büyüdüğü için iki kültür arasında sentez yapmak zorunda da kalmamışlardır. Türkiye’deki yazının bir dalı olmayı da Almanya’daki yazının bir kopyası olmayı da reddetmişlerdir, onların amacı, kaynağını her iki kültürden de alan kendine has realiteyi ortaya koymaktır. Savunulan bu görüşü Aras Ören şu sözlerle dile getirir:

“Nasıl biz Türkiye’nin gerçekliğinden kopup buraya Almanya’nın gerçekliğine geldik ve burada yaşıyorsak, burada yaratacağımız sanat ve yazın da ancak bu durumun aynası olacaktır. Yani ne Türkiye’deki sanat ve yazının bir uzantısı, ne de Almanya’daki sanat ve yazının bir kopyası olacak, ancak her ikisinden de beslenen kendine özgü, bağımsız bir gerçekliği vurgulayacaktır” (Akt. Kuruyazıcı, 2001, s. 24).

Genel bir perspektiften bakıldığında, “Migrantenliteratur” denildiğinde, sadece Türklere ait bir yazın türüymüş gibi bir algı oluşsa da aslında Migrantenliteratur Avrupa, Orta Doğu, Afrika, Latin Amerika ve Uzak Doğu ülkelerinden göç eden dünya insanının etnik köken, sosyal çevre fark etmeksizin kaleme aldığı yazının genel bir adıdır desek yanlış bir cümle kurmuş olmayız (Zengin 2000, Saka 2018, Brenner 2011). Bu olgu bizi sınırlarımızın dışına çıkartıp kültürlerin iç içe geçtiği Kültürlerarası Yazının kapısını aralamamıza aracılık eder.

1.1. Birinci Kuşak ve Acı Çekenlerin Yazını

Birinci kuşak yazarlar, 1960’lı yıllarda Almanya ve diğer Avrupa ülkelerine çalışmak için giden Türk göçmenler arasından çıkmıştır. Bu dönemin yazarları, kendi veya çevresindeki göç deneyimlerinden yola çıkarak yaşadıkları ekonomik zorlukları, yabancılaşma hissini, memleket özlemini ve farklı bir kültürle karşılaşmanın yarattığı bocalamaları işler. Birinci kuşak yazarları yaşadıkları tüm sorunları yazıya aktararak “tarihsel gerçekliği yazınsal gerçekliğe” (Oralış, 2001, s. 36) dönüştürüp var olanı olduğu gibi metinlere yansıtmışlardır. Eserleri, gözlem ve gerçekçi hikâyelerle doludur. Duygularını, düşüncelerini metne aktarmalarının sebebi, çektikleri acılarını, seslerini Almanlara duyurabilmektir (Oralış, 2001).

Bu dönemin göçmen yazını eserlerinde, Türk işçilerin yeni bir ülkeye uyum sağlama sürecinde yaşadıkları kültürel şok ve iletişim zorlukları önemli yer tutar. Ayrıca, işçilerin anavatanlarına duyduğu özlem, memlekete dönüş hayalleri ve Almanya’da hissettikleri geçicilik duygusu sıkça vurgulanır. Dolayısıyla birinci kuşak yazını için “ülkelerinde yeşeren, Almanya’da demlenen düşüncelerin, duyguların yansıdığı metinlere ve bunların yazarlarına” (Oralış, 2001, s. 35) “konuk işçi yazını ya da göçmen işçi yazını” isimleri verilir. Hatta ele alınan konular açısından bu dönem bir tür “acı çekenlerin yazını” (Literatur der Betroffenheit) (Kuruyazıcı, 2001, s. 19) olarak da

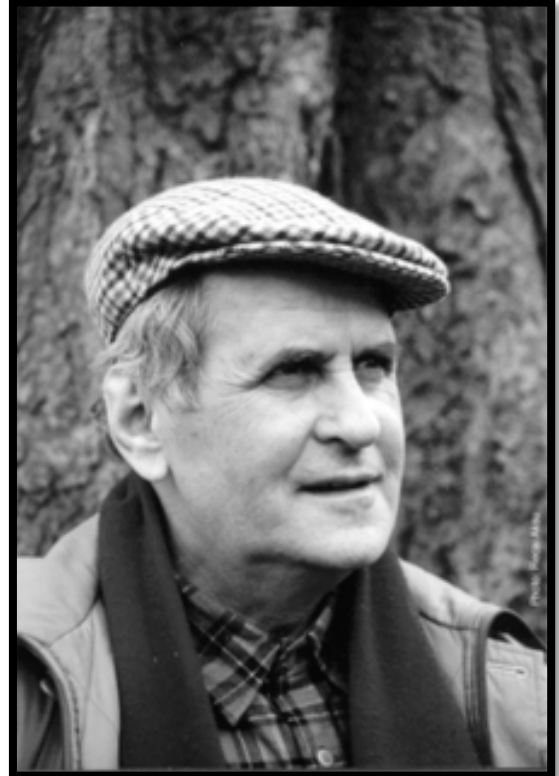
adlandırılır. “Göçmenliğin kronistleri” (Aytaç, 1995: s. 238) denilen bu kuşağın yazarları, eserlerinde genel olarak şu temaları işlemişlerdir:

- “- Zor iş koşulları
- Memleket özlemi
- Dil Sorunu
- Yalnızlık
- Başka bir kültürde yaşamaya ilişkin zorluklar
- Toplumdan soyutlanma
- Memlekete dönme düşüncesi
- Dışlanma duygusu
- Yabancı düşmanlığı
- Ayrımcılık” (Günay Köprülü, 2020, s. 42).

Genellikle nesirci olan birinci kuşak yazarların hepsi Almanya’ya göç ettikten sonra yazarlığa başlamamıştır, dolayısıyla bu dönemin yazarlarını “1. İlk olarak Almanya’da yazarlığa soyunanlar. 2. Türkiye’de yazar olup daha sonra Almanya’ya giderek orada yazarlığa devam edenler” (Zengin, 2000, s. 105-106) olmak üzere iki gruba ayırmakta fayda vardır. Birinci grubun öncü yazarları arasında Yüksel Pazarkaya (1940), Şinasi Dikmen (1945), Günay Dal (1944), Aras Ören (1939), Habib Bektaş (1951), Bekir Yıldız (1933-1998) vardır. İkinci grupta ise Türkiye’de zaten yazar olarak yer edinmiş Fakir Baykurt (1929-1999) ve Fethi Savaşçı (1930-1989) gibi yazarlar mevcuttur (Günay Köprülü, 2020). Burada bilhassa Fakir Baykurt’a ayrı bir parantez açmak gerekir. Siyasi sebeplerle Almanya’ya göç eden Baykurt, neredeyse kendi ismiyle bütünleşen bir roman türünün temsilcisi hâline gelmiştir. Almanya’ya yerleştikten sonra yazdıkları, Türkiye’de yazdıklarının devamı niteliğindedir ve bu açıdan çalışmalarında bir süreklilik söz konusudur (Kuruyazıcı, 2001).

2. FAKİR BAYKURT VE “TELLİ YOL”

1929 yılında Burdur’da doğan Fakir Baykurt’un asıl ismi Tahir’dir. Çocukluk yıllarını kitap okuyup şiir yazarak geçiren Baykurt, Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü’nde yüksek öğrenimini tamamlar ve enstitüyü bitirdiği yıl ilk öyküsü *Çilli*’yi, 1958’de de ilk romanı *Yılanların Öcü*’nü yayımlar. Bu roman, onun kitlelerce tanınmasını sağlar. Öğretmen ve yönetici olarak çalışan Baykurt, Türkiye Öğretmenler Sendikası’nın başkanlığını yapar ve eserleri ile çeşitli ödüllere layık görülür. Ankara’da yayınları sebebiyle yargılanır, gençleri provoke ettiği gerekçesiyle tutuklanır ve daha sonra serbest bırakılır. Çalkantılı süreçler geçiren Baykurt, 1979’da Düsseldorf’a giderek orada öğretmenlik yapmaya devam eder. *Yılanların Öcü* adlı romanı *Die Rache des Schlangen* adıyla Almancaya çevrilir, 1998’de *Telli Yol* adlı öykü kitabını yayımlar. 1999 yılında pankreas kanseri nedeniyle Essen’de hayatını kaybeder (Asutay, 2024).

Fakir Baykurt

Fakir Baykurt, köy hayatını son derece iyi bilen yazarlardan biridir. Eserlerinde köy yaşamını ve köyde yaşayan insanların isteklerini, 20. yüzyılda olmalarına rağmen köylünün elde edemediği hayati ihtiyaçları sonucundaki gizli tepkilerini kaleme alır. Eserlerinde ele alınan konular, gerçeğe yakın şekilde uyarlanarak okura aktarılır. Olayları kapsamlı ve çok yönlü bir perspektiften irdeleyen Baykurt, eserlerinde sadece köy sorunlarına değil ayrıca köylerden büyük kentlere gerçekleşen göç hareketliliğine de yer verir (bkz. Doğan, 2022, s. 35). Bilhassa Almanya'ya gittikten sonra göç olgusunu ve göçün beraberinde getirdiği derin toplumsal sorunları, tematik bir odak noktası haline getirir.

Baykurt'un Türkiye'nin kırsal kesimlerinden Almanya'ya göç eden işçilerin hayatını konu edinen eseri *Telli Yol*, 1960'lı yıllarda Almanya'ya işçi göçüyle yaşanan sosyal, kültürel ve ekonomik değişimlere ve göçmenlerin karşılaştıkları kültürel sorunlara ışık tutar. Baykurt, kendi vatanından ayrılıp Almanya'da işçi olarak çalışmaya başlayan insanların yaşadığı güçlükleri, iki farklı kültür arasındaki çatışmaları ve yabancılaşmayı realist bir bakış açısıyla ele alır. *Telli Yol*, sadece bireylerin hikâyesi değil, aynı zamanda bir toplumun kolektif hafızasını yansıtan bir belge niteliği taşır. Bu doğrultuda eser, göçmen yazını içinde önemli bir yer tutar ve iki kültür arasında sıkışmış Türk işçilerinin yaşadığı kültürel çatışmaları detaylandırır.

Bu eser, yirmi iki kısa öyküden oluşmakla birlikte, bu çalışmanın amacına uygun olarak ve tematik çerçevesi doğrultusunda, öykülerden beş tanesi inceleme nesnesi olarak belirlenmiştir. Yazar eserde, açık ve anlaşılır bir dil kullanarak okuyucuyla etkili bir iletişim kurmayı amaçlamaktadır. Baykurt'un anlatımı, işçilerin iç dünyalarını yansıtırken, sosyal sorunları detaylıca işler ve göç olgusunu bir toplumsal mesele olarak okurun gözleri önüne serer. Dolayısıyla bu eser, gerçekçi üslubuyla dönemin toplumsal gerçeklerini tarafsız bir şekilde aktararak *Telli Yol*'u etkileyici ve akıcı bir edebi metin haline getirmektedir

2.1. Kültürel Çatışma ve Uyumsuzluk: Misafir İşçi Algısı, Önyargılar ve Stereotipler

Baykurt, *Telli Yol* eseri ile Türk ve Alman kültürleri arasındaki farklılıklardan kaynaklanan kültürel çatışmayı belirgin bir şekilde gözler önüne serer. Almanya'daki Türk işçiler, yalnızca kendi içlerinde kültürel bir kimlik mücadelesi vermekle kalmaz; aynı zamanda Alman toplumu tarafından "yabancı" olarak görülmenin getirdiği ayrımcılık ve önyargılarla da yüzleşirler. Bu önyargılar, Türk göçmenlerini toplumda daha fazla yalnızlığa itmekte ve onlarda bir dışlanmışlık hissi uyandırmaktadır.

Alman toplumunda "misafir işçi" olarak kabul edilen Türkler, yerli halk tarafından kalıcı değil geçici olarak görülmektedir. Bu durum, Almanya'daki Türk işçilerin topluma dâhil olma çabalarını ve kültürel çatışmalarını daha da derinleştirir. Baykurt, *Telli Yol* eserinde bu çatışmayı ve dışlanmışlık hissini işçilerin gözünden aktararak, onların yaşadığı uyum sorunlarını ve topluma entegre olma çabalarını ortaya koyar. Bu durum, "Yeni Beşik" adlı öykünün başkahramanı Kara Cabir'in deneyimleri aracılığıyla belirgin bir şekilde görülebilmektedir. Kara Cabir, kalabalık bir Türk ailesinden gelen, taşralı, okumamış ve zamanında bir iş gücü sahibi olamamış bir işçidir. Önce iç göç yollarını deneyen Cabir, sonra Almanya'ya gitmek için rüşvet vererek dış göç kervanına katılır. Almanya'ya geldikten sonra büyük bir çelik fabrikasında çalışmaya başlar ve burada en yakın

çalışma arkadaşlarından biri, Werner Börden olur. Cabir belki yaşayıp büyüdüğü kültür gereği belki de yapısı itibariyle sıcak kanlı, işini layıkıyla yapmaya özen gösteren bir insandır, ancak Werner ise Cabir'in aksine mesafeli bir yapıya sahiptir. Cabir'in başlangıçtaki çabaları, taraflar arasındaki mesafeyi azaltmada yetersiz kalmış, ancak ailelerin tanışmasıyla birlikte ilişkilerde belirgin bir yakınlaşma gözlemlenmiştir.

Anadolu'dan çıkıp Almanya'ya gelen Cabir, birinci kuşağın hafızasına işleyen "geçicilik" akımına kapılmıştır. Günü geldiğinde yeterli parayı kazandıktan sonra vatana geri dönme düşüncesiyle Almanya'ya gitmiştir: "Gün gelince çıkacaktı. Gün gelince yaptığı biraz "anapara" ile geri dönecekti" (Baykurt, 2020, s. 2). Ancak bir süre sonra çikolata fabrikasında çalışan Mersinli Nilgün ile evlenen Cabir bir yanda da yabancı olduğu bir kültürde tutunma derdindedir. Bu kültürü içselleştirmesine ve daha yakından tanımasına aracılık edecek kişi, neredeyse birbirlerine temas edecek kadar yakın çalıştığı, asık suratlı, işine son derece sadık, disiplinli Werner'dir. Türk kültüründe bir insanla yan yana çalışırsan genelde samimi olma durumu söz konusudur ya da öyle olması beklenir. Normal arkadaşlık bile bir süre sonra dostluğa, ahabplığa dönüşür. Cabir bu yaşına kadar böyle öğrendiği, böyle yaşadığı ve bu şekilde kültürlendiği için Werner'den o şekilde hareket etmesini bekler, ancak 'kültür şoku' ile karşılaşır ve aradaki mesafeyi bir türlü kıramaz.

"Paydosta, fabrikanın ağzındaki park yerinde duran otomobile kadar birlikte yürürler. Werner biner, içerden elini sallayarak "Tschüss" der. "Bin arkadaş, bize gidelim; hem biraz dolaştırıyım seni!" demez asla. [...] İki yıl geçti, bir kez "Buyur arkadaş" çıkmadı Werner'in ağzından. [...] Oysa ne çok isterdi: Gelelim gidelim birbirimize" (Baykurt, 2020, s. 3).

Her ikisi de aynı statüye sahip ve aynı işi yapmaktadırlar, ancak her ne kadar aynı işi yapsalar da Cabir'in "göçmen" etiketi, arkadaşlıklarının dostluğa dönüşmesine izin vermemiş gibi görünür. Beraber çalıştığı bir insana bu kadar tolerans gösterilmesi, sürekli alttan alınarak davranılması insanda belli bir süre sonra aşağılık duygusu geliştirmesine sebebiyet verir. Werner'in bu tutumu, Sabri Çakır'ın Almanya'da yayımlanan "Die Gaste" adlı dergide dile getirdiği şu ifadeleri hatırlatmaktadır:

"Her şey gün gibi ortada. Almanlar göçmen işçileri hiçbir zaman kendileri kadar insan görmediler. Kendilerine layık gördükleri hayat kalitesini onlara layık görmediler. Göçmenler onlar için sadece kendilerine hizmet eden "Yap!" deyince yapan, "Tut!" deyince tutan, "At!" deyince atan, "Al!" deyince alan, dış görünüş olarak da kendilerini andıran tuhaf yaratıklardı" (Akt.: Asutay, 2024, s. 4).

Cabir, Werner'i gözünde o kadar büyütür ki, aralarındaki samimiyeti artırmak, karşılıklı ziyaretleri teşvik etmek amacıyla yoğun çaba harcar. Ondan kültürlenmekle birlikte, kendi kültürünü de onlara aktarmayı ister. Bu çaba, Cabir'in iç monolog sahnesinde daha belirgin bir şekilde görülmektedir:

"Yarın yurda gittiğimde "Almanlar nasıl, evleri, eşleri, çocukları iyi mi?" diye sorarlar. Gördüğüm gibi anlatmak isterim. Hem de senin mavi gözlü çocuklarını kucağıma alırsan bir iki hoplatırım. Sizin görgüleri, daha doğrusu sizin kültürü tanır, kendi kültürümüzü tanıtmak için de çocuklarının boynuna, omzuna bir şeyler takarım" (Baykurt, 2020, s. 3).

Yakınlık kurmak için kültürel değerlerden faydalandığı ve milletlerin fiziksel görünüşlerine yer verildiği görülmektedir. "Mavi gözlü" ifadesi Türkler'in Almanlar için kullandığı bir stereotiptir (bkz. Bölükmeşe, 2020, s. 45), çocuklara bir şeyler takmak da Türk kültürüne özgü klişeleşmiş bir eylemdir. Başlangıçta Cabir'in yakınlık kurma çabalarına kayıtsız kalan Werner,

Cabir'in evlenmesinin ardından onu ve eşini bir hafta sonu evine davet eder. Bu davet karşısında şaşkınlık yaşayan Cabir, teklifi kabul eder ve eşi Nilgün ile birlikte belirtilen tarihte ziyarete gider. Kapıdan girer girmez kültürel farklılıklar ve çatışmalar kendini gösterir. Werner'in altı yaşındaki kızı ve dört yaşındaki oğlu plastik havuzda çıplak bir şekilde oynarlar. Muhafazakâr bir insan ve Almancası iyi olan Nilgün, bu duruma kendi sorup kendi cevap vererek tepki gösterir: "Nilgün, "Bizde böyle değildir!" dedi hemen. Cabir de, "Değildir" dedi. [...] "Neden böyle değil? Çünkü bizde ayıptır. Neden ayıptır? Çünkü atalardan öyle yürür gelir..." (Baykurt, 2020, s. 7). Daha tanışmadan yabancı baskısını üzerinde hisseden Werner'in karısı Claudia, bu duruma bozulur ve hemen içeriden bir erkek ve bir kadına ait çıplak resim getirerek art arda sormaya başlar:

"Bu ne?"

"Göz."

"Bu ne?"

"Burun."

"Bu ne?"

"Kulak."

"Bu ne?"

"Dudak."

"Bu ne?"

"Çene."

"Bu ne?"

"Biz göğüs deriz."

İndi aşağı: "Bu ne?"

"..."

"Söyleyin bitte; bu ne?"

"Ayıp!" dedi Nilgün.

"Evet bizde ayıptır!" dedi Cabir.

"Çene, yada kulak ile bunun ne ayırdı var? Bu da, o da vücudun birer parçası, organı!"

(Baykurt, 2020, s. 8).

"Kendi dillerini, dinlerini, yaşama ve yeme alışkanlıklarını, düşünme biçimlerini de birlikte getiren bu insanlar [...]" (Kuruyazıcı, 2001, s. 4) Claudia için yeni bir dünya oluşturmuştur, dolayısıyla Claudia yabancı baskısını üzerinde hissetmiştir. Daha tanışma gerçekleşmeden, kültürel farklılıklar nedeniyle ortamda ani bir gerginlik yaşanmıştır. İki saate yakın oturmanın sonucunda "Sizin anlayış, bizim anlayış!" (Baykurt, 2020, s. 9) münakaşası sona ermiş ve aralarında sıcak bir ortam oluşmuştur. İki taraf da bu kültürel farklılığı kabul ederek, birbirlerinin kültürel davranışlarına ve yaşayış şekillerine saygı göstererek güzel bir dayanışmanın içine girmişlerdir. Ancak bu noktada Cabir'in sözlerine dikkat etmek gerekir.

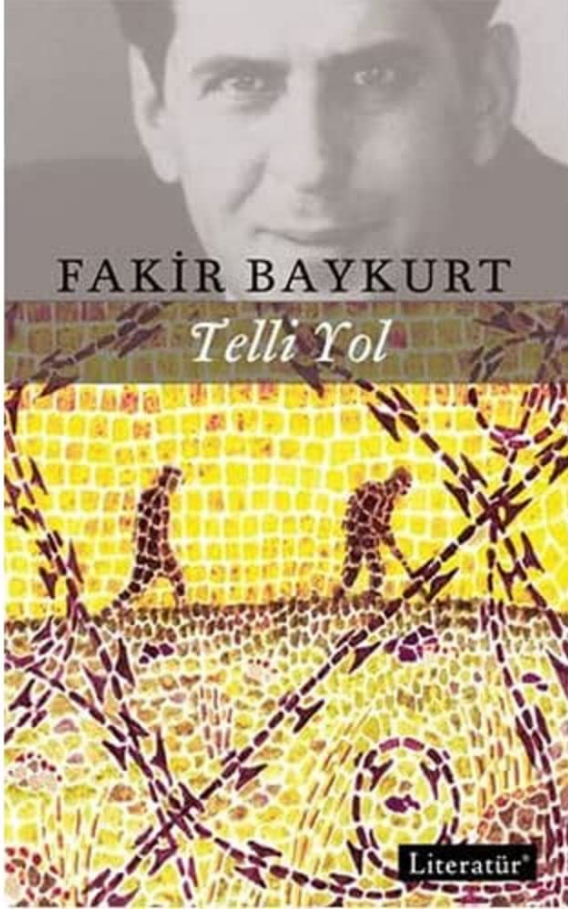
"Bizim söylediklerimize boş ver, hem de dokunma çocuklarınız öyle anadan doğma şapıl şupul oynasın. Özgürlük, mutluluk buysa, tepe tepe kullanın kardeşim. Biz de bildiğimiz gibi kapatalım ayıp yerlerimizi. Bırak bu yüzyılda böyle geçsin. Hem de aramızda bu kadcırcık ayırım olsun. Çayırarda anadan doğma dolaşmak şimdilik bizde gitmez. Çocukların bile önünü ardını kapatırız biz Werner arkadaş" (Baykurt, 2020, s. 10).

Cabir, Almanya'daki yabancı ve zorlu koşullara uyum sağlamaya çalışırken, bir yandan dostluk ve dayanışma için kendi kültürel değerlerinden ödün vermez, diğer yandan da Almanların yaşam biçimine saygı duyar. İki farklı kültürün karşılaşması sonucunda kurulan ilişkiyi, "asimile olmak" üzerine değil "uyum (entegrasyon)" (Kuruyazıcı, 2001, s. 4) dengesi üzerine inşa eder. Cabir

ve karısı, kendi kimliklerinden ödün vermeyerek, Şinasi Dikmen'in tabiri ile "*verdeutsche Türken (Almanlaşmış Türkler)*" (Kuruyazıcı, 2001, s. 5) sınıfına girmeyen gurbetçilere birer örnektir.

Öyküde dikkat çeken bir diğer kültür farklılığı unsuru ise Cabir'in düşünlerinde ailecek çekildikleri fotoğraflardır. Cabir düşün bittikten sonra, düşün fotoğraflarını da alır fabrikaya gider. İlk molada Werner'e onları gösterir, Werner de içinden beğendiklerini alır ve iki mark uzatır. Yine kültür karmaşası içinde boğulan Cabir, "Dur be kardeşim! Para mı olur? Hepsini sana armağan ediyorum!" (Baykurt, 2020, s. 5) diyerek parayı Werner'in cebine zorla sokar. Cabir ve Werner, alışkanlıkları, düşünme biçimleri ve yaşam tarzlarındaki farklılıkları aşarak güçlü bir uyum yakalar ve zamanla aile dostu olurlar. Werner iki çocuğunu da büyüüttüğü beşiği, Cabir'in yeni doğan çocuğuna verir. Bu hareket karşısında şaşkınlığını gizleyemeyen Cabir, Anadolu'nun bir köşesinden Çepnili Cabir olarak geldiğini ama artık kendi kimliğinden ödün vermeden "Alamancı" mertebesine ulaştığını idrak eder ve kendine "Alamancı Cabir" (Baykurt, 2020, s. 12) diye hitap eder.

2.2. Kültürel Çeşitliliğin Anlamı: Ortak Bir Yaşam Alanı Yaratma Mücadelesi

Telli Yol, Türk ve Alman kültürlerinin bir arada nasıl var olabileceğini ve kültürel çeşitliliğin toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini de ele alır. Baykurt, her iki kültürün de birbirinden etkilenme potansiyeline dikkat çekerek, göçmenlerin Alman toplumunda yalnızca kültürel uyum sağlama değil, aynı zamanda Alman toplumunun da göçmenlerin kültürel farklılıklarını kabul etme gerekliliğine vurgu yapar. Göçmenler için yeni bir yaşam kurmanın zorluğu kadar, Alman toplumunun da bu farklılıkları bir zenginlik olarak görmesi gerektiği mesajını verir. Bu çerçevede Baykurt, Alman toplumunun göçmenleri yalnızca "misafir" olarak değil, toplumsal yapının kalıcı bir parçası olarak kabul etmesinin önemine değinir. Farklı kültürlerin bir arada yaşaması, ortak bir yaşam alanı yaratma mücadelesi gerektirir ve bu mücadelede iki kültürün de karşılıklı anlayış ve saygı temelinde bir uyum yakalaması gerekir. Farklı kültürel unsurların bir araya gelmesi ve ortak yaşam alanlarının

paylaşılması, kaçınılmaz olarak kültürlerarası etkileşimin temelini oluşturur. Baykurt'un eserleri, bu etkileşimin, karşılıklı kalıp yargıların aşılmasına ve kültürel ortak zeminlerin oluşmasına nasıl katkıda bulunduğunu edebi bir düzlemde sergilemektedir (bkz. Doğan, 2022, s. 40).

Kültürel farklılığın ortak bir paydada eritilme çabasını en iyi "Hans Hocagil" adlı kısa öyküde görebiliriz. Öykünün başkahramanı, Herrenberg'te İşçi Derneği Yönetim Kurulu'nda çalışan Giresunlu İbrahim'dir. Bir gün İbrahim dernekte çalışırken, uzun boylu, dış görünüşünden Alman

olduğu anlaşılan, Konstanz şehrinde Eğitim Yüksek Okulu'nda profesör olan Hans Bühler gelir. İbrahim, Bühler'e çay verir ve aralarındaki uzun soluklu olacak arkadaşlık ve komşuluk ilişkisi başlar. Bühler kendine ait büyük bir evi olduğunu, çok çocuklu bir yabancı aileyi yanlarına kiracı olarak almak istediğini belirtir. İbrahim'in içine bir kuşku düşer, çünkü İbrahim bu duruma "Almanlar kessen yabancı işçiye, onlar içinde Türk'e, hele çok çocuklu olana ev vermiyor" (Baykurt, 2020, s. 140) önyargısıyla yaklaşır. Neden bir yabancıya evini kiraya vermeyi sorduğunda İbrahim, Bühler'in şu cevabı ile karşılaşır: "Bu benim kendi yurttaşlarıma bir tepkidir!" [...] "Çünkü ben Almanya'da bir yabancı dostu olmaya çalışıyorum. Bunu davranışım ile göstermek istiyorum" (Baykurt, 2020, s. 140). Bühler'e içi ısınan İbrahim, bir çay daha teklif eder ve Bühler'in Türk kültürüne yakınlığı bir kez daha dizelere dökülür: "Severek içerim. Biz evde çok Türk çayı içeriz. Eşim sever. O zaten Türkçe de öğrenmek ister" (Baykurt, 2020, s. 141). Bühler'e bazı aileleri önerir, ancak artık çok çocuklu bir Türk aile bulmanın zorluğundan bahseder. Sonunda hem Bühler'in evini çok övmesinden hem de kendi aile durumunun Bühler'in aradığı kriterlere yakın olmasından eşini kabul ettiği takdirde kendilerinin tutabileceğini ifade eder.

Bühler ve eşi Hildegard, evi kiralayacakları takdirde 900 marklık evi 600 marka kadar düşebileceklerini söylerler. İbrahim, eşi ile görüştüktan sonra Mönchberg'te derenin yamacındaki evi görmek için Hans hocalara giderler. Bühler ailesi, tüm sıcakkanlıkları ve misafirperverlikleri ile İbrahim ve eşini karşılar. Hildegard, Türk çayı yapmış, yanına da cevizli, kabak çekirdekli esmer ekmekle ev peyniri çıkarmıştır (Baykurt, 2020). Ev, İbrahim ve ailesinin arayıp da bulamadığı cinstendir, ancak kirası biraz düşündürür. 900 marklık evi 750 marka indirmelerine rağmen çocukların ve evin giderlerinden dolayı biraz geri dururlar. Hans hoca durumu anlar ve "Para hiç sorun değil! Biz yurttaşlarımızın yanlış davranışlarına tepki göstermek istiyoruz. Yabancılar da insandır. İşte şu an olduğu gibi, her zaman bir arada mutlu yaşayabiliriz" (Baykurt, 2020, s. 143-144) diyerek olumsuz cevabın önünü hemen keser. Kabul ettikleri takdirde 600 marka kadar düşebileceklerini ifade ederler. Bunun üzerine hemen eski evin kapatma bildirimini yapıp, en kısa zamanda Bühler ailesinin evine taşınırlar. Zaman içerisinde komşuluk ilişkileri dostluğa evrilir ve birlikte yaşamaya devam ederler. Hans Hoca, bu bağlamda, kültürel çeşitlilik içinde ortak bir yaşam alanının oluşturulabileceğini somut bir şekilde ortaya koyar.

2.3. Türk Kültürü: Dayanışma

Telli Yol eserinde Türk kültürünün en belirgin özelliklerinden biri, göçmenlerin zor koşullarda dahi dayanışma içinde olmaları ve güçlü aile bağlarını koruma çabalarıdır. Türk göçmen işçiler, Almanya'daki yabancı ve zorlu koşullara uyum sağlamaya çalışırken kendi kültürel değerlerinden de ödün vermemeye çalışırlar. Baykurt, Türk kültürünün toplumsal dayanışma, yardımlaşma ve bağlılık gibi öğelerini detaylı bir şekilde işler. Almanya'da yabancı olarak görülmelerine ve pek çok zorlukla karşılaşmalarına rağmen, işçiler kendi içlerinde sıkı bir bağ kurarak birbirlerine destek olmaktadır.

"Güz Dayacı" adlı öyküde de bu konu ele alınmaktadır. Öykü, Türk nüfusunun fazla olduğu ve Almanya'nın küçük bir şehri olan Calw'de geçmektedir. Türkler, son yıllarda Almanya'yı saran yabancı düşmanlığından kaynaklı sürekli birbirleriyle temas hâlinde ve hepsinin birbirinde

telefonu vardır. Bir gün Heumaden mahallesinde Mahmut Yıldırım'ın telefonu çalar, telefonu kızı Hatice açar. Telefonun diğer ucunda satıcı olarak çalışan Aysel vardır ve heyecanlı bir şekilde cümleye girer: “ ‘Kızım, siz uyuyor musunuz?’ [...] Calw'e dazlaklar dolmuş! Ağabeyine söyle koşsun! Sen de İzmirli Bahri'nin oğlu Hasan'a haber ver” (Baykurt, 2020, s. 87). Mahmut'un karısı Fatma hanım “Çabuk Gülten yengene haber ver! O da Başkan Gürbüz'le, Tarsuslu Emingile haber versin” (Baykurt, 2020, s. 87) der. Türk göçmenler büyük bir dayanışma örneği sergileyerek bir anda alana toplanırlar. “Geçen ay Bauknecht'te çalışmaya başlayan Gedizli Hayri alanın ucunda göründü. Yanında Manisalı Mehmet var. Daha onlar ne olup bittiğini konuşmaya başlamadan Horb ile Herrenberg'ten iki otomobil dolusu Türk, Kürt çıkıp geldi. Otomobilleri İspanyol Derneği'nin önüne eylediler. İki kişi de Nagold yanından geldi” (Baykurt, 2020, s. 87).

Her bir telefon, halka gibi birbirine bağlanarak büyük bir zincir oluşturmuştur. Topluluk Köprübaşı'nda toplanmış ve izbandut gibi, ayıya benzeyen, uzun konçlu, uzun fotinli, kafaları usturayla kazınmış Dazlakların, Urwald Biraevi'nde bir arada olduklarını tespit etmiştir. Oraya toplanan topluluk, kendi aralarında “Acaba nerden geldi bu itoğlu itler? Planları ne? Gece hangimizin evine saldıracaklar?” (Baykurt, 2020, s. 87) diyerek kendi aralarında konuşurlar. Yabancı düşmanlığının Almanya'nın özellikle bazı şehirlerinde akıl almaz boyutlara ulaşması (Baykurt 2020) herkeste derin bir korku yaratmıştır. Yirmiyi aşkın kişi, bira evine girmeden kendi aralarında Neo-Nazi sempatizanı olarak gördükleri bu Dazlakları nasıl etkisiz hâle getireceklerine dair planlar yaparlar. Türkler içeri girerek uyguladıkları planı eyleme dökerler ve Dazlakları feci bir şekilde dövüp “Nazis raus! Nazis raus” (Baykurt, 2020, s. 90) diye bağırırlar. Zor şartlar altında çalışan Türk işçiler, birlik olma adına bu durumun üstünden gelmek için böyle bir yola başvururlar.

Polislerin gelmesiyle kaçamayanlar, karakola götürülürler ve kıdemli komiser Helmut Palzmann tarafından hemen sorguya çekilirler: “Çıldırınız mı siz, ne yaptınız? Niçin saldırdınız kendiliğinde eğlenen insanlara?” (Baykurt, 2020, s. 91). Alanyalı Arif, söz hakkı alarak şu cevabı verir:

“Niçin saldırmayalım?” [...] “Onlar evleri kundaklasın, sekiz onumuzu yaksın; biz susalım! Yeter sessiz kaldığımız! Bitti artık! Bundan sonra bize kimse saldıramaz! Artık kendi güvenliğimizi kendimiz sağlayacağız! Biz yabancı değiliz! Burda doğduk, büyüdü! Burda okuduk! Burda iş aldık, çalışıyoruz! Kimseden beleş ekmek yemiyoruz, karnımızı çalışıp doyuruyoruz!” (Baykurt, 2020, s. 91).

Arif belki kendince haklı olabilir, ancak bilmediği bir şey varsa o da saldırdıkları insanların dazlak değil, askerlik görevlerini yapan gençler olduğudur. Normalde, suça karışan tüm bireylerin suçüstü mahkemesinde yargılanması gerekirken, askerlerden sorumlu Alay Komutanı, bu durumun eğitim yoluyla düzeltilebileceğine ve onların mevcut önyargılarının bu şekilde giderilebileceğine inanarak Türk işçilerini serbest bırakır (Baykurt 2020). Bu olay, bir yandan Türklerin zor koşullarda bir anda dayanışma içinde olabilme güçlerini ortaya koyarken diğer yandan da önyargılarına yenik düşüklerini göstermektedir (Bölükmeşe, 2020). Alman toplumunda vuku bulan ırkçı tutum ve davranışlar, Türk işçileri arasındaki dayanışmanın önemini bir kez daha vurgulamış ve bu dayanışmayı daha belirgin hale getirmiştir.

2.4. Göç ve Ekonomik Zorluklar

Baykurt'un eserlerinde genel olarak göç unsuru, ekonomik yoksulluk ve taşradaki sınırlı yaşam koşullarından kaynaklanan bir zorunluluk olarak işlenir. Göç olgusunun bireysel ve toplumsal değişimlere etkisini detaylı bir şekilde ortaya koyan *Telli Yol*, göç ve göçle birlikte gelen Türk işçilerinin karşılaştığı sorunları ele alan önemli eserlerden biridir. Türkiye'nin kırsal kesimlerinde geçim kaynaklarının sınırlı olması, işçileri Almanya'ya göç etmeye itmiştir. Almanya, öykü kahramanları için hem bir umut kaynağı hem de zorlayıcı bir yabancı diyar olarak görülür. Baykurt, bu göçün ekonomik boyutunu detaylıca işleyerek, Anadolu insanının Almanya'da elde ettiği gelire Türkiye'deki yaptıkları yatırımlara ya da ailelerine sağladığı katkılara odaklanır. Ancak bu gelir, çoğu zaman kazanıldığı zorlukları ve işçilerin katlandığı ağır bedelleri göz ardı eder.

"Semizotu" adlı öykünün kahramanı Müslüm, kazandığı tüm para ile Türkiye'ye yatırım yapan Türk işçidir. Bir kablo fabrikasında çalışan Müslüm, Almanya'ya ilk gelen işçiler gibi üç beş yıl kalıp döneceğini düşünür ve çıkış yolunu, mala mülke yatırmakta bulur. "Onun için artırıp biriktirip ilerde para getirici yatırımlara bağlıyor parasını. Ev, dükkân, arsa, ne bulursa, neye gücü yeterse alıyor" (Baykurt, 2020, s. 28). Başarılı olmak için insanın ekonomik yönden güçlü olması gerektiğine inanır. Çevresindeki Alman arkadaşları gibi kazandığı paralarla yurtdışı tatiline gitmek yerine, kendisini ekonomik olarak daha nasıl ileri atacağını düşünür. "Almanlar gibi çalışıp para kazanmak, kazandığını biriktirmek, bununla İspanya adalarına ya da Güney Fransa'ya gitmek yerine, yurttan arsa, dükkân, apartman katı almaktaydı. Müslüm kurtuluşu malda mülkte görüyordu" (Baykurt, 2020, s. 35).

Eserde, ekonomik zorlukların tematik bir izlek olarak belirginleştiği bir diğer bölüm "Profesör Bey" adlı öyküdür. Öykünün başkahramanı, Duisburg'da Türk işçi olarak çalışan Yeşilovalı Hamit Duran'dır. Hamit ne yazık ki Almanya'ya bir türlü uyum sağlayamamıştır, dalgınlığı yüzünden yüklü borçların altına girmiştir. Dalgınlık sonucunda, bir defasında iki gün boyunca suyu açık bırakarak ailesiyle birlikte Köln'e seyahat etmiş, bir diğerinde ise elektrikleri açık unutarak yıllık izin için Türkiye'ye gitmiştir. Hamit'in sık sık dalgınlık yaşaması, arkadaşları tarafından kendisine 'Profesör' lakabı takılmasına sebep olmuştur. Hayatın pahalılaşması, Doğu Almanya'dan (DDR), Polonya'dan göçün artması, bir de dalgınlıkları sonucunda üzerine kalan ekonomik külfet Hamit'i iyiden iyiye zorlamaya başlamıştır (Baykurt 2020). Vatana, annesine, kardeşine para gönderen Hamit, artık bu durumu kaldıramayacak hâle gelir: "Artık ipin ucu kaçtı. Anası, kardeşleri bir an önce umudu kessin. Bayramdan bayrama üç yüz mark postalasa, birinden borç alması gerekiyor" (Baykurt, 2020, s. 44). Ekonomik zorluklar, bilhassa birinci kuşak için en temel meselelerden biri olmuştur şeklinde bir ifade, yerinde olacaktır. Birinci kuşak göçmenler, hem gittikleri yabancı ülkeye uyum sağlamak hem de kendileri ve aileleri için sıfırdan bir hayat kurmak zorunda kalmışlardır. Bu nedenle, birinci kuşak göçmenler, her açıdan en zor koşullarda yaşayan jenerasyon olmuştur. Fakir Baykurt da birinci dönem yazarı olarak, bunları açık ve anlaşılır bir dille kaleme almıştır. Bu açıdan, Baykurt'un öykülerinin genelinde, ekonomik koşulların önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

Anadolu kültürünü, her satırında derinden hissettiren *Telli Yol* eseri, Almanya'da yaşayan gurbetçilerin sosyo-kültürel sorunlarını dile getirir. Bunun sebebi, birinci kuşak Türk işçilerin her ne kadar Almanya'da yaşasalar da kendilerini hâlâ Alman toplumunun bir parçası olarak

görmemelerinde ve zihnen hâlâ Türkiye’de yaşamalarında yatar. Baykurt da Anadolu’nun çeşitli bölgelerinden gelen misafir işçilerin yaşamışlıklarını, kültürlerarasılık çerçevesinde kaleme alarak, bir yandan farklı kültürlerin bir araya geldiğinde karşılaştıkları zorlukları, diğer yandan da birlikte yaşamın getirmiş olduğu kültürel zenginliği okurun beğenisine sunmuştur.

SONUÇ

Göçmen yazını, bireylerin yabancı bir kültürde var olma mücadelesini, aidiyet arayışını ve kimliklerini koruma çabalarını yazın yoluyla aktararak, toplumlar arasındaki kültürel sınırları aşmayı ve insan deneyiminin evrenselliğini gözler önüne serer. Bu bağlamda Almanya’da yaşayan birinci kuşak Türk göçmenlerin karşılaştıkları zorluklar “Konuk İşçi Yazını” ile satırlara dökülür ve bunları yazına aktaran önemli yazarlardan biri, Fakir Baykurt’tur. Baykurt, eserleriyle bir yandan göçmen yazınına büyük katkılar sunarak, Almanya’ya göç eden Türk işçilerinin yaşam mücadelelerini, kültürel çatışmalarını ve kimlik arayışlarını gerçekçi ve duyarlı bir dille anlatırken diğer yandan hem Türk göçmenlerin yaşadıkları zorlukları geniş bir okur kitlesine tanıtmış hem de iki farklı kültür arasında sıkışan bireylerin içsel çatışmalarını gözler önüne sermiştir. Ayrıca yazının toplumlar arası empati kurma ve kültürel önyargıları aşma işlevini güçlendirmiştir.

Fakir Baykurt, göçmen yazınına yaptığı katkılarla göç olgusunun sosyal ve bireysel boyutlarını derinlemesine ortaya koymuş, aynı zamanda yazının kültürel bir köprü işlevi görebileceğini göstermiştir. Baykurt, göçmen bireylerin aidiyet ve kimlik sorunlarını sadece Türk toplumuna değil, daha geniş bir insanlık deneyimine dair bir perspektifle sunarak, kültürel çatışmaların, önyargıların ve dayanışmanın evrensel bir yönünü ortaya çıkarmıştır. Baykurt eserlerinde, farklılıkların toplumsal uyum sürecinde zenginleştirici bir değer taşıyabileceği fikrini vurgulamıştır ve bu durum, kültürel çeşitliliğin önemini ortaya koymuştur.

Telli Yol adlı öykü kitabında, bir yandan Türk ve Alman kültürlerinin derin bir karşıtlık içinde nasıl harmanlandığı gözler önüne serilirken, diğer yandan göçmenlerin kendi kimliklerini koruma çabaları ve Alman toplumuyla etkileşiminin günlük yaşamdaki zorlukları ve bireysel kimliklerine yansımaları derinlemesine işlenmiştir. Baykurt, bu iki farklı kültürün bireyler üzerinde yarattığı içsel çatışmaları ve toplumlar arasındaki karşılıklı algıyı kültürlerarasılık çerçevesinde ele alarak onları sosyolojik ve insani bir bakış açısıyla yansıtmıştır. Baykurt, Türk işçilerin Almanya’daki hayat mücadelesini, geleneksel değerlerini koruma çabalarını ve uyum sürecinde yaşadıkları çatışmaları ustalıkla anlatırken, kültürlerarası etkileşimin sosyal ve bireysel yaşamdaki izdüşümlerini gözler önüne sermiştir. Verilen tüm bilgiler ışığında, iki farklı kültüre mensup kişilerin ilişki kurma süreçlerinde, ev sahibi ülke ile misafirler arasında kültür şoku meydana geldiği, birbirlerine karşı yabancılaşma çektikleri ve insanların farklı olanın karşısında zorlandığı tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Asutay, Hikmet (2024): *Gurbetin Edebiyatı: Türk-Alman Göçmen Edebiyatı Yazarlar Sözlüğü*, Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Asutay, Hikmet / Çarıkçı, Tuğba (2015): Göçün Ellinci Yılında Almanya'da Yükselen Değer Türk-Alman Göçmen Yazını, *Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, (3-5), 17-32.
- Aytaç, Gürsel (1999): *Genel Edebiyat Bilimi*, İstanbul: Papirüs Yayınları.
- Aytaç, Gürsel (1995): *Edebiyat Yazıları III*, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Baykurt, Faik (2020): *Telli Yol*, İstanbul: Literatür Yayınları.
- Bölükmeşe, Engin (2020). Fakir Baykurt'un "Telli Yol" Eserinde Türk ve Alman İmgeleri, *Muasırlar Filoloji ve Edebiyat Tetkikleri*, (Ed.) Esat Ayyıldız, Ankara: İksad Publications, 35-67.
- Brenner, Peter J. (2011): *Neue deutsche Literaturgeschichte: Vom »Ackermann« zu Günter Grass*, 3. überarbeitete und erweiterte Auflage, Berlin/New York: Walter de Gruyter Verlag.
- Doğan, Coşkun (2022). Fakir Baykurt'un Gece Vardiyası Eserine Kültürlerarasılık Açısından Bakış, *Kültürlerarasılık & Edebiyat*, (Ed.) Muharrem Tosun, Coşkun Doğan, Çanakkale: Paradigma Akademi, 33-53.
- Günay Köprülü, Sevtap (2020). Almanya'da Yaşayan Türklerin Yazınsal Eserlerinde Tema ve Dil Değişimi, *Söylem Filoloji Dergisi*, 5(1), 40-48.
- Kuruyazıcı, Nilüfer (2001): Almanya'da Oluşan Yeni Bir Yazının Tartışılması, *Gurbeti Vatan Edenler: Almanca Yazan Almanyalı Türkler*, Mahmut Karakuş /Nilüfer Kuruyazıcı, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 3-25.
- Nakiboğlu, Meryem (2021): Göçmenin İç Acıları Bağlamında "Üç Şekerli Demli Çay", *Schriften zur Sprache und Literatur V*, (Ed.) Balcı, Tahir/ Öztürk, Ali Osman/ Aksöz, Munise, Çizgi Kitabevi (e-Kitap), 100-122.
- Oralış, Meral (2001): Gurbeti Vatan Edenler, *Gurbeti Vatan Edenler: Almanca Yazan Almanyalı Türkler*, Mahmut Karakuş /Nilüfer Kuruyazıcı, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 35-50.
- Saka, Nalan (2018): Almanya'daki Türk Göçmen Yazınına Kavramsal Bir Yaklaşım, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (22), 1875-1888.
- Zengin, Dursun (2010): Türk Alman Edebiyatına Tarihsel Bir Bakış ve Bu Edebiyata İlişkin Kavramlar, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmalar Dergisi*, (12), 329-349.
- Zengin, Dursun (2000): Göçmen Edebiyatı'nda Yeni Bir Yazar. Mehmet Kılıç ve "Fühle Dich Wie Zu Hause" Adlı Romanı, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 40 (3-4), 103-128.

Prof. Dr. Soner Akpınar

**ÇAĞDAŞ
TÜRK ROMANINDA
6-7 EYLÜL OLAYLARI**

Rumlar Etnisite ve Kimlik

Günce Yayınları

MUNİS FAİK OZANSOY

Yaşamı, Yapıtları, Sanatı

H. Yasemin Mumcu

Günce Yayınları

FAİK ÂLİ OZANSOY

YAŞAM ÖYKÜSÜ, YAPITLARI VE ŞAIRLİĞİ

DOÇ. DR. SEVİM KARABELA ŞERMET

Günce Yayınları

GÜLMECENİN DİLLERİ

Prof. Dr. Ünsal Özünü

Günce Yayınları